

Mons. dr. Kiro Stojanov, biskup | **Makedonski katolici - živa i kompaktna zajednica**

Katolički tjednik

Godina IV (XXVI) • Broj 47 • 27. studenoga 2005. • Cijena 2 KM / 8 KN • ISSN1512-8695 www.katolicki-tjednik.com

**Tradicijsko
odijevanje i nakit
Hrvata Bosne i Hercegovine**

Podataka o odijevanju Hrvata u Bosni i Humu u srednjem vijeku gotovo i nema. (Hum je staro ime za Hercegovinu.) U dubrovačkim arhivskim spisima spominje se haljina *admodum bosnensem* (na bosanski način) i pojas pod imenom *centuralargabosignana*. Međutim, nema opisa prema kojemu bi se moglo zaključiti kako su izgledale te haljine "na bosanski način". Pretpostavlja se da su to dijelovi odjeće bosanske vlastele.

A rheološkim iskapanjima pronađeni su samo dijelovi srednjovjekovnih odjevnih predmeta ili tkanina i, uspoređujući ih s narodnim nošnjama, utvrđeno je da su načini tkanja i danas poznati. Sjećanje naroda ostalo je u različitim pričama, predajama i legendama. Predaje nisu uvijek samo izmišljene priče. One katkad prenose i povijesnu istinu. Hrvati s ponosom čuvaju sjećanja na srednjovjekovnu bosansku državu, jedini i danas daju imena bosanskih kraljeva i kraljica svojoj djeci i pjevaju o posljednjoj kraljici Katarini. Milenko Filipović je skupljao etnografsku građu u negdašnjoj Visočkoj nahiji uz novčanu pomoć Srpske akademije nauka u dva navrata između 1923. i 1930. godine. Filipović piše kako u narod-

Tradicijsko odijevanje i nakit Hrvata u BiH

noj tradiciji nema sačuvanih sjećanja o načinu odijevanja u srednjem vijeku, odnosno u predtursko doba. Time prešućuje predaju da žene u Kraljevoj Sutjesci, koja je također pripadala Visočkoj nahiji, nose crne marame - *okruge* kao znak žalosti za posljednjom kraljicom Katarinom; ta predaja i crne *okruge* sačuvane su do danas. Brojne su i priče koje govore kako je kraljica Katarina učila žene različitim vrstama veza i tkanja tkanina za izradu nošnji.

Drugi podatak, koji svjedoči o neprekinutoj tradiciji do predosmanlijskog doba, našao sam u župi Čemerno kraj Sarajeva, gdje stare ženske nošnje nazivaju krstjanskim noš-

" *Vezak vezla, niz Bosnu gledala* naziv je izložbe tradicijskog odijevanja i nakita Hrvata iz BiH koja je od 13. listopada do 27. studenog postavljena u Etnografskom muzeju u Zagrebu. Autor izložbe je o. Zvonko Martić. Izložba donosi prikaz hrvatskih nošnji iz svih krajeva BiH, a originalna postavka nalazi se u zbirci Samostana i duhovnog centra "Karmel sv. Ilije" kraj Buškog jezera. Na izložbi u Etnografskom muzeju u Zagrebu predstavljena su raznolike nošnje i nakit koji se dijeli u tri osnovna tipa: dinarski, panonski i gradski."

njama. Krstjani su u Bosni bili kršćanska sekta s dualističkim učenjima.

Zanimljivo je i sjećanje na događaj u mjestu Kopošići, također u župi Čemerno, gdje ima mnogo stećaka. Seljani su ih uklanjali jer su im smetali pri obrađivanju zemlje. Ilija Ilić iz Kopošića svjedoči da su njegov otac i stric šezdesetih godina prošlog stoljeća odgurnuli jedan stećak i ispod njega vidjeli neistrunule daske. Kada su ih podigli, vidjeli su neraspadnuto tijelo odrasla muškarca odjevena u narodnu nošnju. Opisujući to odijelo, Ilija tvrdi da je bilo identično nošnji njihova kraja koja je sačuvana do danas. Tijelo i odijelo su se za desetak minuta pred njihovim očima raspali. Župljani Čemerna odlučno niječu svaku mogućnost da su se njihovi predci u bližjoj prošlosti ukapali u grobnice ispod stećaka, što ne mora biti točno.

Priče narodnih nošnji

Prvi spomen o načinu odijevanja u Bosni nalazimo u putopisu Benedikta Kuripešića, koji je 1530. godine prošao kroz središnju Bosnu. Šturo piše da se ljudi svih triju vjera - katolici, pravoslavni i muslimani - oblače isto. Vidljivo je da su i danas stariji slojevi nošnje u sva su tri naroda u središnjoj Bosni gotovo identični. Žene su nosile tkane haljine ispod kojih su se više ili manje vidjele tkane hlače -gaće.

Nije samo slabo imovno stanje pod turskom vlašću utjecalo na način odijevanja. Strogi propisi točno su propisivali što se smije, a što ne smije nositi, koje boje smiju rabiti kršćani, a koje Turci. Različiti sultanski ukazi - *fermani*, među kojima je prvi bio onaj sultana Murata iz 1579., ponavljani su nekoliko puta za otomanske vladavine. Njima su Turci nastojali spriječiti kršćanski puk da se načinom odijevanja izjednači s njima. Odluke o propisanoj nošnji za vrijeme vladavine Osmanlija odnosile su se i na islamizirano domaće stanovništvo. Sveprisutne duge suknje skupljene pri dnu - *dimije* katolkinje u gradovima i muslimanke na selu prihvaćaju tek oko 1880., odnosno pred kraj turske vladavine. Ponekad se može pročitati da su *dimije* u Hrvatica u tursko doba bile crne da bi se razlikovale od žena "prave vjere". Međutim, takve tvrdnje nisu utemeljene.

U drugoj polovici 19. st. putopis-

Bogato duhovno i materijalno naslijeđe Hrvata u Bosni i Hercegovini možda se najviše vidi u tradicijskom odijevanju i ukrašavanju nakitom. Ako tuga i bol pjevaju ljepše pjesme od ljubavi, onda se u neimaštini i nedaćama tka raskošnije ruho od bogate svile jer su u dugim zimskim noćima naše majke tkale s tugom, čeznući za slobodom, u boli zbog siromaštva i u ljubavi za svoje najmilije. U zbirku samostana i duhovnog centra "Karmel sv. Ilije" kraj Buškog jezera skupljene su nošnje i nakit Hrvata iz Bosne i Hercegovine kojima je povijest pojedina utkana u povijest naroda. Gotovo svaki predmet ima svoju priču: jedan žalosnu, drugi radosnu, a neki gotovo nevjerovatnu. Izdvojiti ću meni najzanimljivije događaje vezane uz neke nošnje. Muška nošnja iz Oštre Luke kraj Orašja bila je u vlasništvu Jele Delić, rod. Knežević. Naslijedila ju je u obitelji svoga muža. Brat njezina muža, Tunjo Delić rođen 1919. godine, obolio je još kao mladić.

Pri kraju njegova zemaljskog života otac Tunjo i majka Manda htjeli su udovoljiti svakoj njegovoj želji. Jedna od posljednjih želja bila je obući odijelo kakvo su nosili bogati momci i u njemu otići u crkvu. Roditelji su mu kupili odijelo koje je za njih bilo preskupo. Tunjo je umro u dvadeset šestoj godini i samo je jednom obukao to odijelo. Ono je sada dio ove zbirke. U Zoviku kraj Brčkoga susreo sam baku Maru Andrić r. Tunjić. S ponosom mi je pokazala ruho koje je dobila pri prošnji 1946. godine. Naime, u tom je kraju običaj da svekar pri prošnji dariva nevjestu dijelom ili cijelom narodnom nošnjom. I to je ruho danas dio naše zbirke. Najtužni-

je iskustvo doživio sam u selu Ivanjska kraj Banje Luke, kojemu su, valjda hoteći izbrisati spomen na njegovu povijest, nakon posljednjega rata oduzeli i ime. Otišli su prijeratni stanovnici - Hrvati, došli drugi i preuzeli svu imovinu, pa i onu kulturno-umjetničkog društva. Ljudi koji su me primili kad sam došao zbog tih nošnji, bili su veoma ljubazni. Posudio sam nošnje kako bih nove dao izraditi po starim uzorcima. Djevojka koja skrbi o nošnjama rekla mi je za hrvatsku nošnju da su to njihove stare nošnje, a ona nije Hrvatica. Ako se to događa danas, u doba kada smo i sami svjedoci nemilih zbivanja, koliko li je takvih otuđivanja, zbog neupućenosti ili u zloj namjeri, bilo ranije. Prema posuđenom uzorku tu je nošnju od izvornih materijala sašio Tomislav Miličević iz Velike Gorice u Hrvatskoj, a vezilje iz Vogošće u Bosni dovršile su vezove i druge ukrase.

Nošnja iz Ivanjske kod Banje Luke (na izboru Top model svijeta 2004. u Kini u konkurenciji nošnji iz 60 zemalja osvojila je prvu nagradu i proglašena najljepšom nošnjom

Ta je nošnja predstavljala Bosnu i Hercegovinu u Kini 2004. na izboru za top-model svijeta. U konkurenciji za najljepši nacionalni kostim između šezdeset nošnji iz cijeloga svijeta nošnja iz Ivanjske kraj Banje Luke proglašena je najljepšom....Zahvaljujem svima koji su mi pomogli u prikupljanju nošnji i nakita. U nemogućnosti da ih sve poimence spomenem, a doista ih je mnogo, svima od srca hvala. Posebno zahvaljujem Luci Sošić iz Oštre Luke kraj Orašja, koja brine o svim nošnjama dok se samostanska zgrada kraj Buškog jezera ne dovrši...

o. Zvonko Martić